

Konsultacje Chemia związków węgla

12 marca 2024

prof. dr hab. Marta Płońska-Brzezińska

ZAKŁAD CHEMII ORGANICZNEJ

PROJEKT FINANSOWANY ZE ŚRODKÓW BUDŻETU PAŃSTWA PRZYZNANYCH PRZEZ MINISTRA EDUKACJI I NAUKI
W RAMACH PROGRAMU SPOŁECZNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ NAUKI II

Biologia i Chemia po akademicku 3

DOFINANSOWANIE

40 500 zł

CAŁKOWITA WARTOŚĆ

45 000 zł

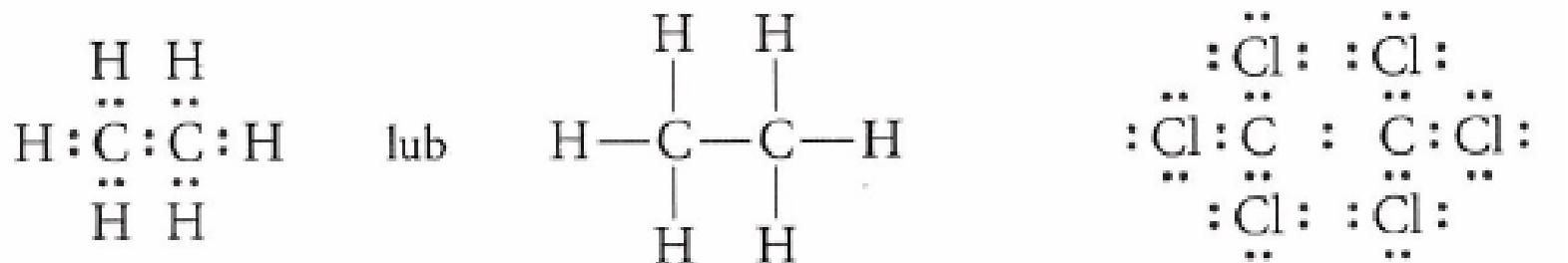
Ministerstwo
Edukacji i Nauki

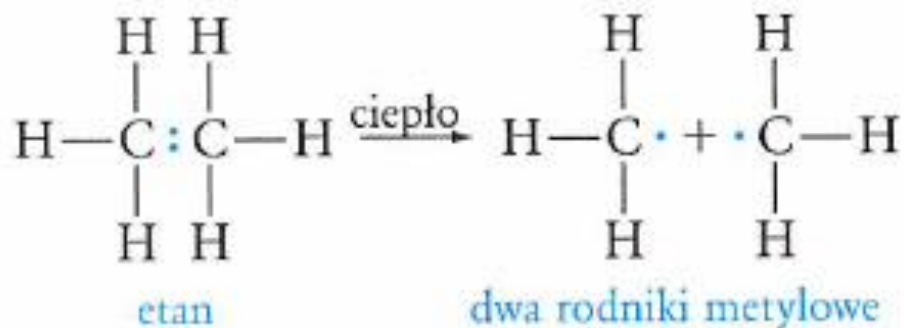
Wiązania pojedyncze węgiel-węgiel

- ✓ Wyjątkowa właściwość węgla - współlnianie par elektronowych
  - ✓ Tworzenie wiązania **węgiel-węgiel**

- ✓ Węgiel nie jest ani silnie elektrododatni ani silnie elektroujemny.

Katenacja jest to zdolność formowania łańcuchów poprzez tworzenie wiązań między atomami tego samego pierwiastka.

Rodnik jest fragmentem cząsteczki posiadającym jeden lub większą liczbę niesparowanych elektronów.

Struktura atomowa: konfiguracje elektronowe

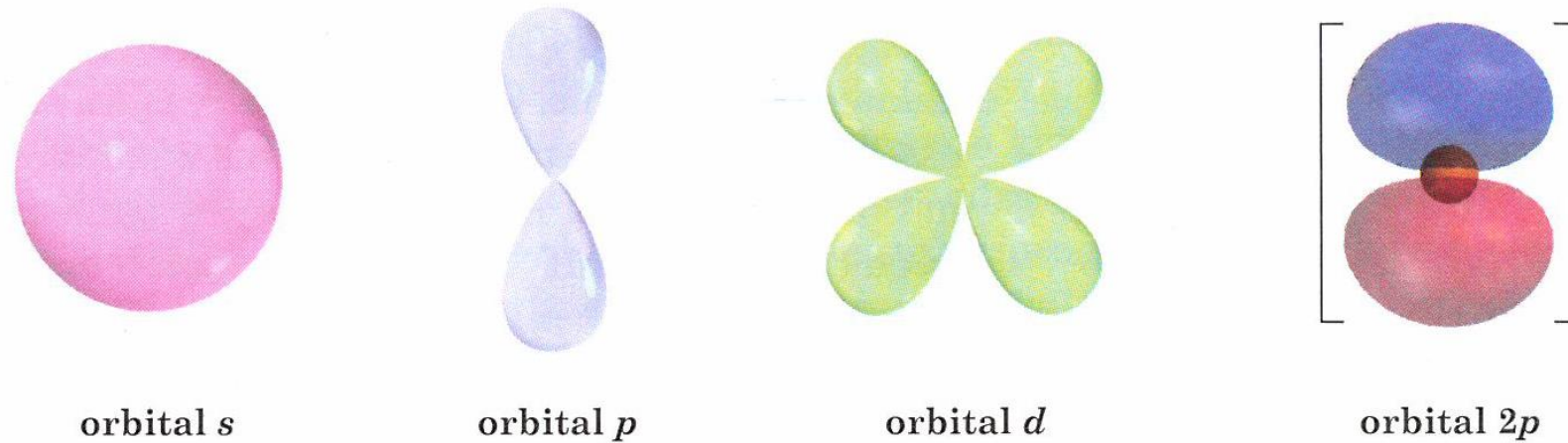
Żaden orbital cząsteczkowy nie może zawierać więcej niż dwa elektrony.

ZASADA 1 Orbitale o najniższej energii są wypełnione jako pierwsze w kolejności $1s$; $2s$; $3s$; $3p$; $4s$; $3d$ (**zasada rozbudowy**).

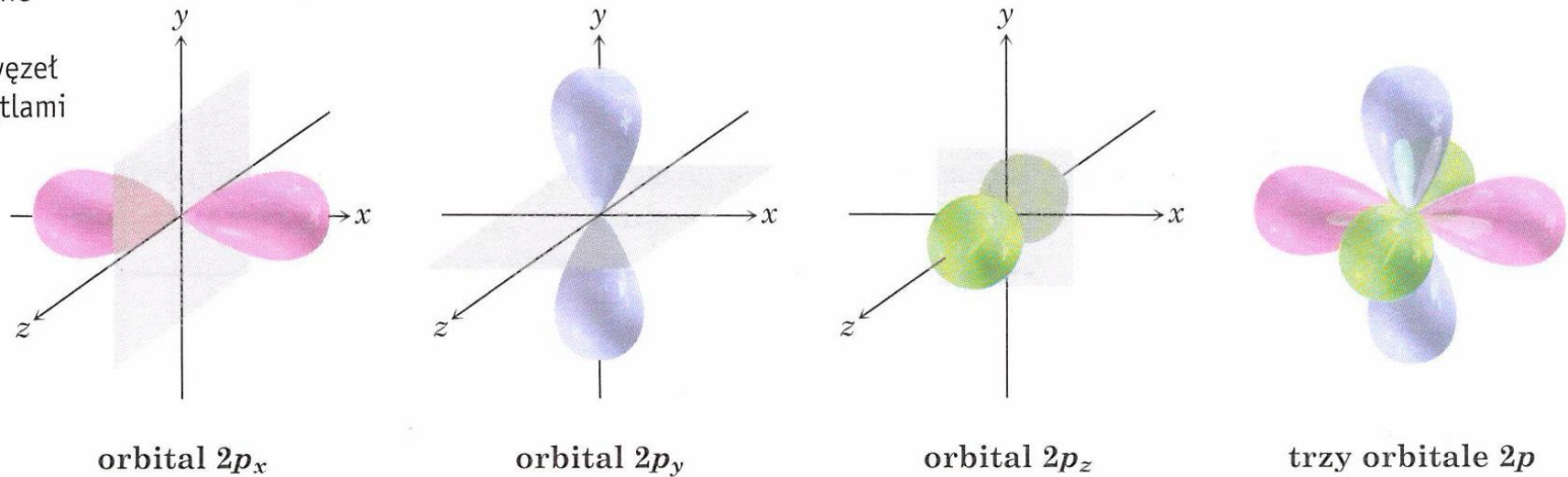
ZASADA 2 Działanie elektronów wiąże się z tym, że mają one spinowy moment pędu wokół osi, podobnie do spinu kuli ziemskiej. Spin ten może mieć dwie orientacje, określane jako $\uparrow$ (w górę) i $\downarrow$ (w dół). Orbital mogą zajmować jedynie dwa elektrony. Muszą one mieć przeciwne spiny (**zakaz Pauliego**).

ZASADA 3 Jeżeli dostępne są dwa lub więcej niezapełnione orbitale o równej energii, zajmowane są one kolejno przez pojedyncze elektrony ze spinami równoległymi, aż wszystkie zostaną w połowie wypełnione (**reguła Hunda**).

Orbitalowa koncepcja wiązań chemicznych

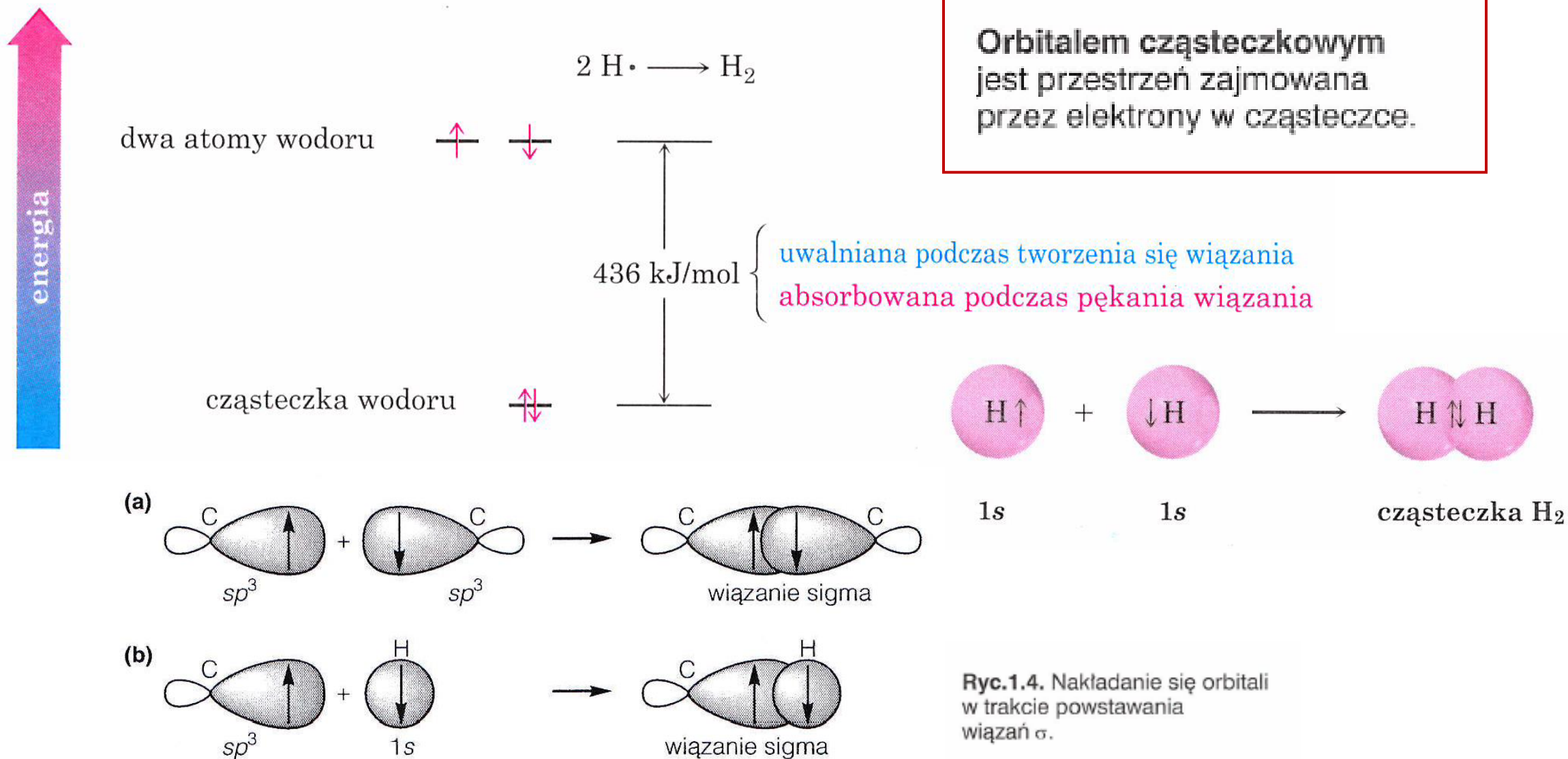

Rys. 1.5 Kształty orbitali 2p.
Każdy z trzech wzajemnie
prostopadłych orbitali
w kształcie hantli ma węzeł
między jego obiema pętlami

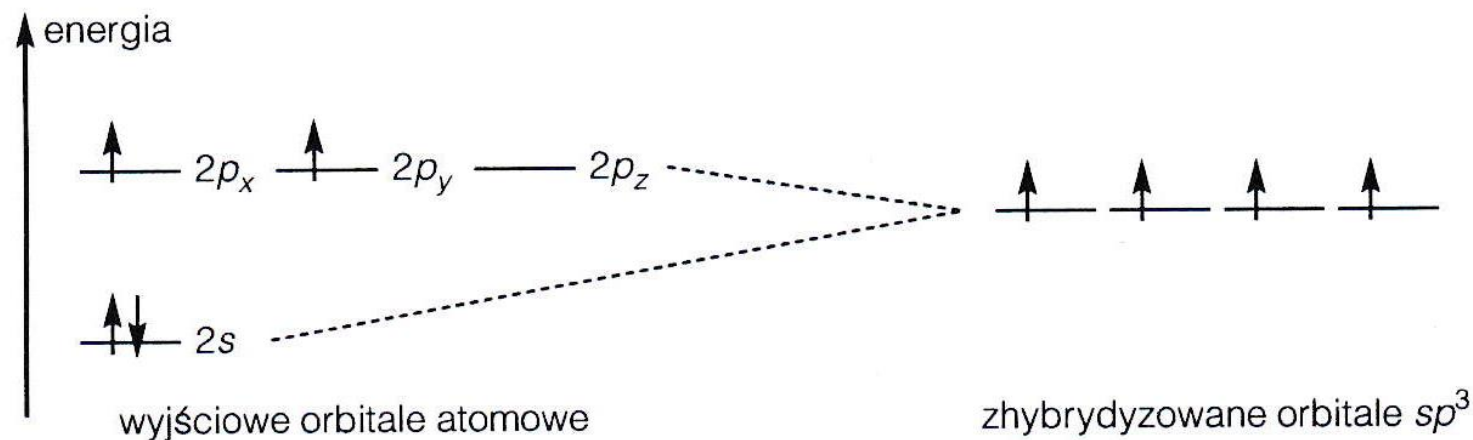
Orbitalowa koncepcja wiązań chemicznych

Wiązanie typu sigma

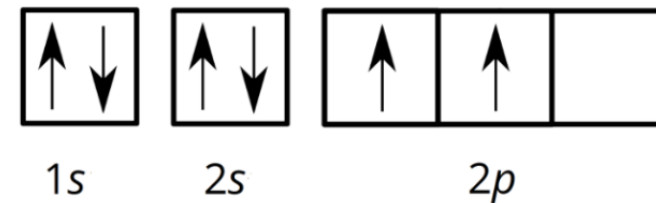

Orbitalowa koncepcja wiązań chemicznych

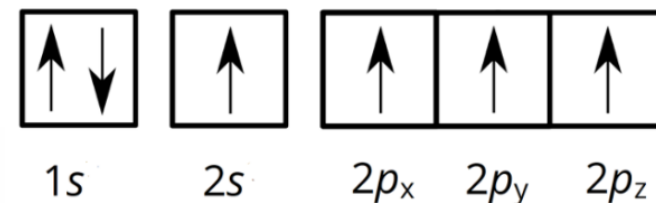
Zhybrydowane orbitale sp^3 atomu węgla

${}^6\text{C}$ stan podstawowy:

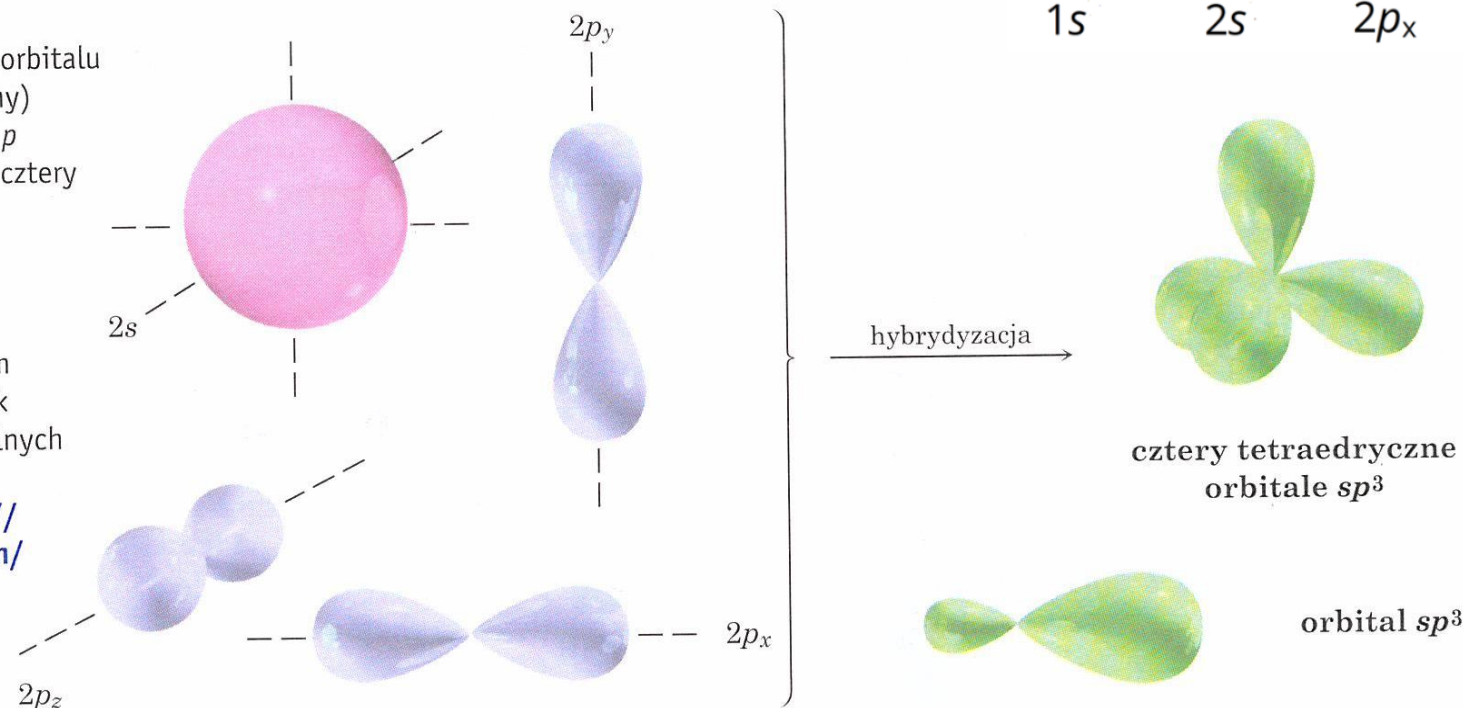

${}^6\text{C}^*$ stan wzbudzony:

www Rys. 1.10

W wyniku kombinacji orbitalu atomowego s (kolor czerwony) i trzech orbitali atomowych p (kolor niebieski) tworzą się cztery orbitale o hybrydyzacji sp^3 (kolor zielony) skierowane ku narożnikom regularnego czworościanu. Hybrydy sp^3 są niesymetryczne względem jądra, co nadaje im kierunek i umożliwia im tworzenie silnych wiązań z innymi atomami. Zajrzyj do Internetu <http://chemistry.brookscole.com/mcmurry6e>

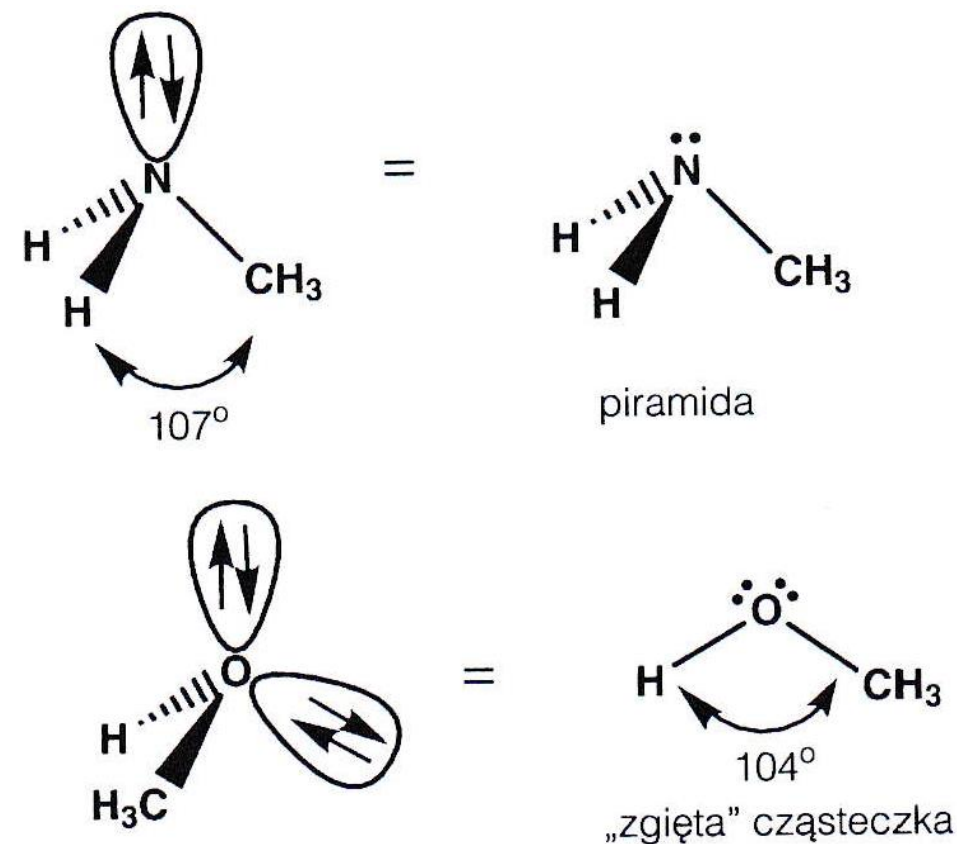
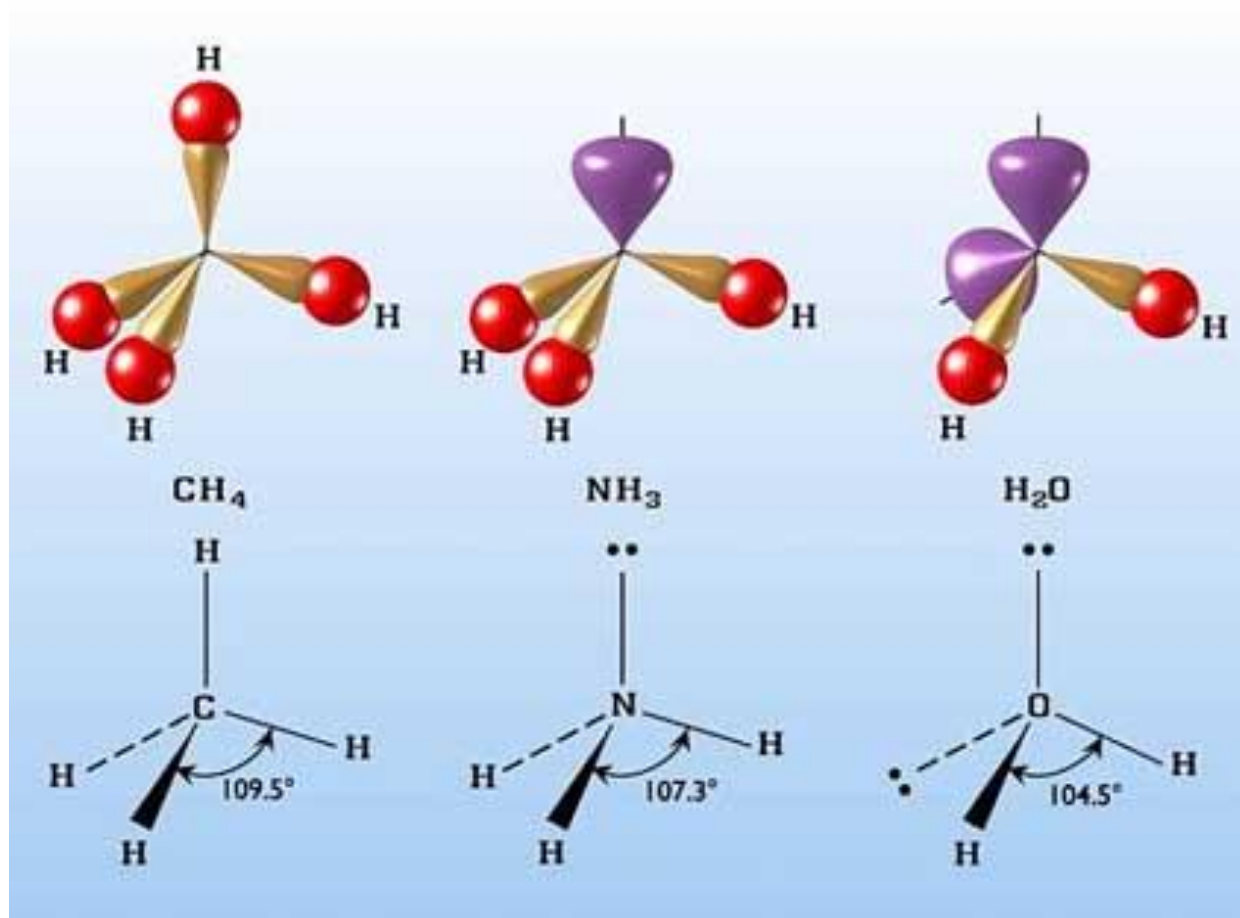

Orbitalowa koncepcja wiązań chemicznych

Zhybrydowane orbitale sp^3 atomu węgla

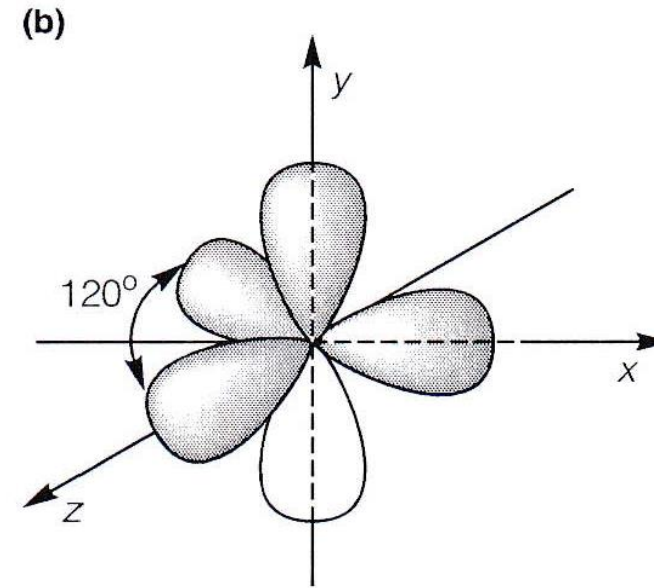
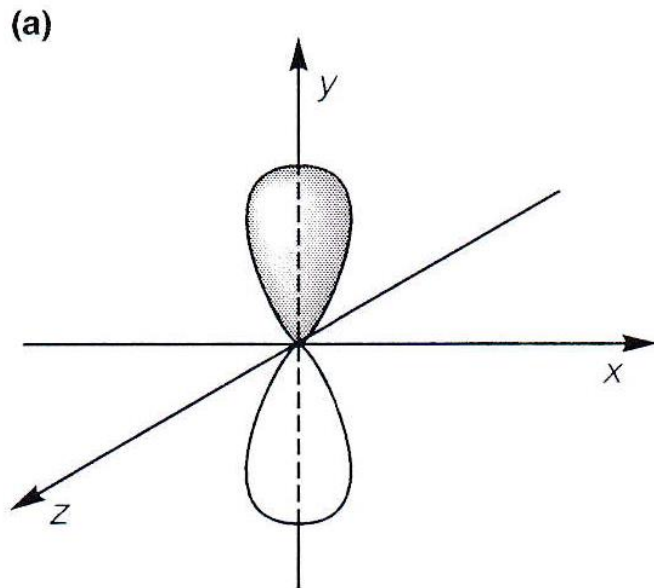
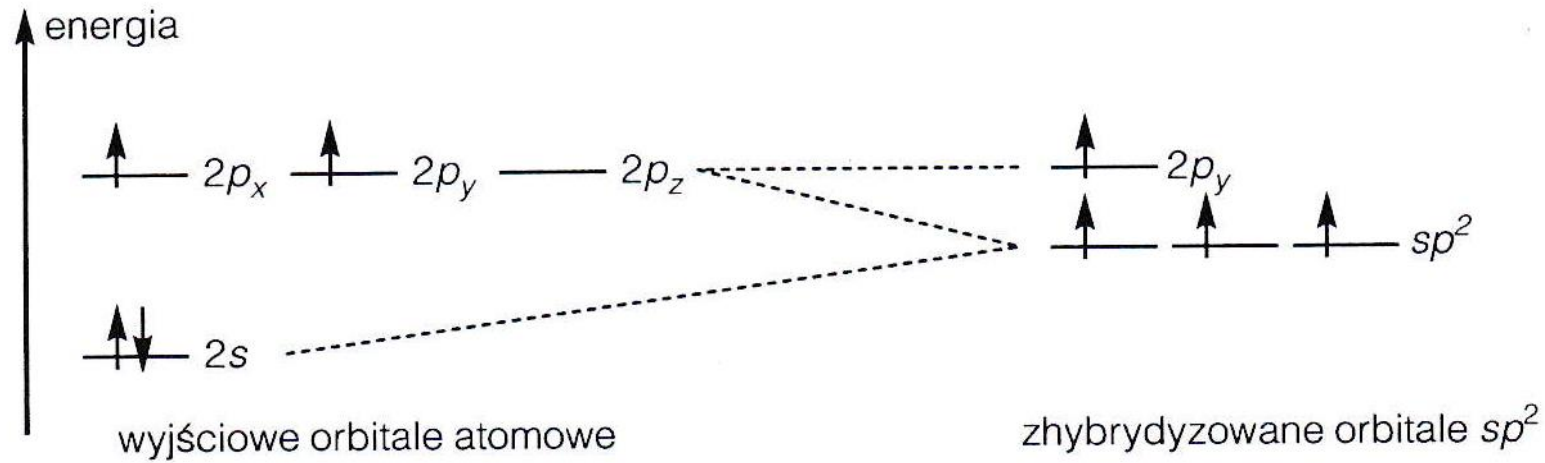
Chemia Organiczna, McMurry i inni. Wyd. Naukowe PWN, 2013

- ✓ Hybrydy sp^3 skierowane są ku narożnikom regularnego czworościanu. Ponieważ dwie pętle orbitali atomowych p mają różne znaki algebraiczne, mogą one połączyć się z orbitalem s albo w sposób addytywny, albo substraktywny, tworząc w ten sposób niesymetryczną hybrydę sp^3 i nadając jej kierunek.

Orbitalowa koncepcja wiązań chemicznych

Zhybrydowane orbitale sp^2 atomu węgla

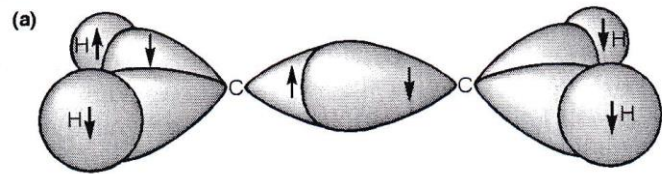

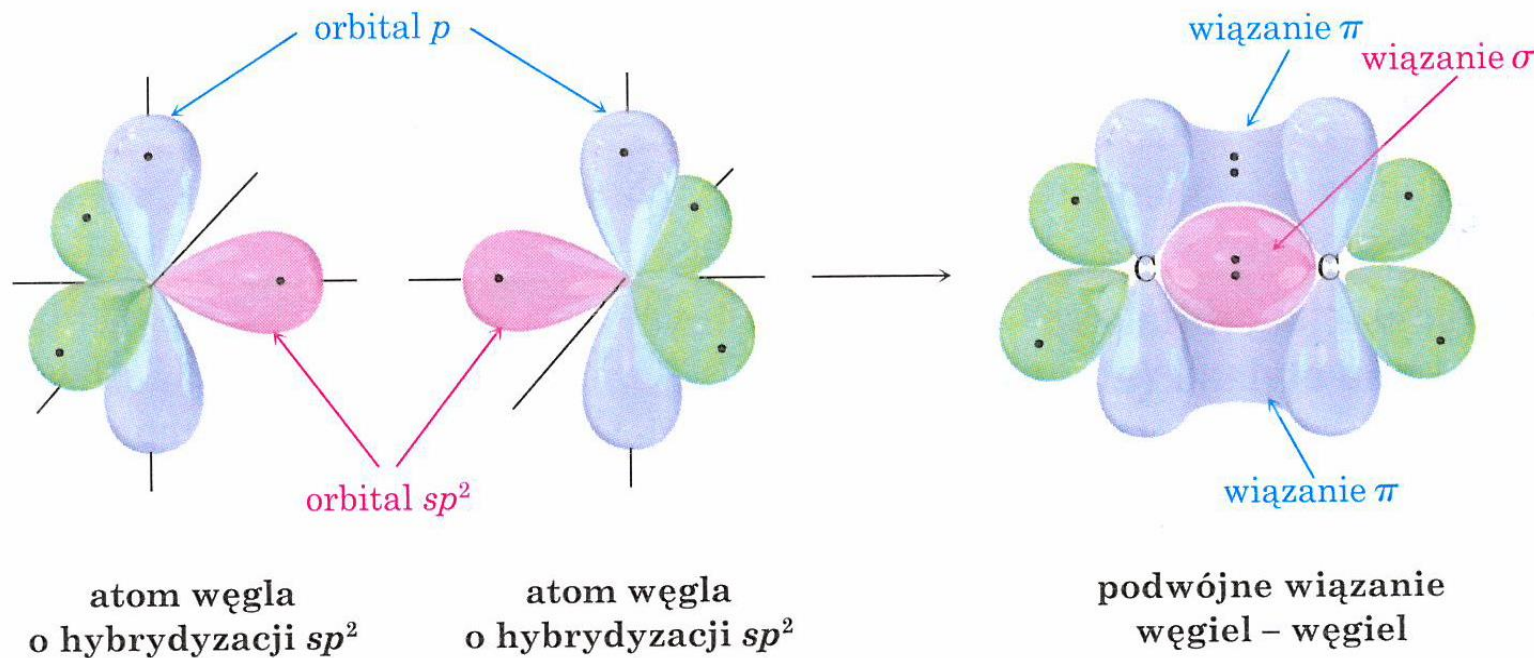
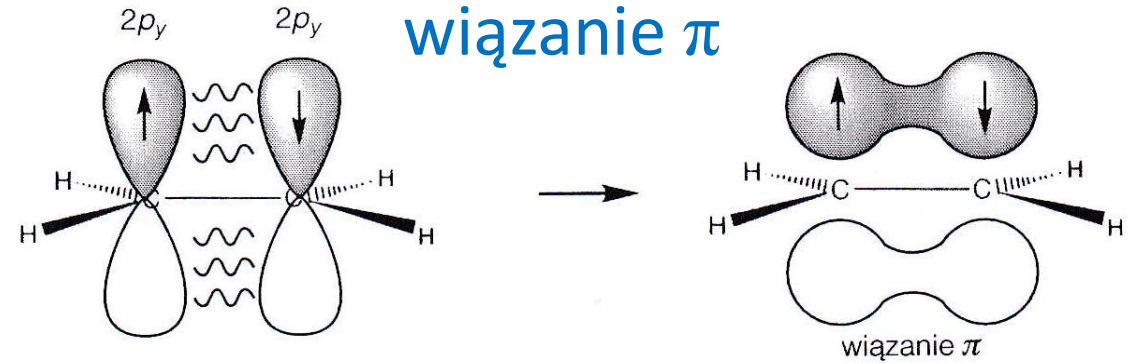
Orbitalowa koncepcja wiązań chemicznych

Zhybrydowane orbitale sp^2 w etenie

wiązanie σ

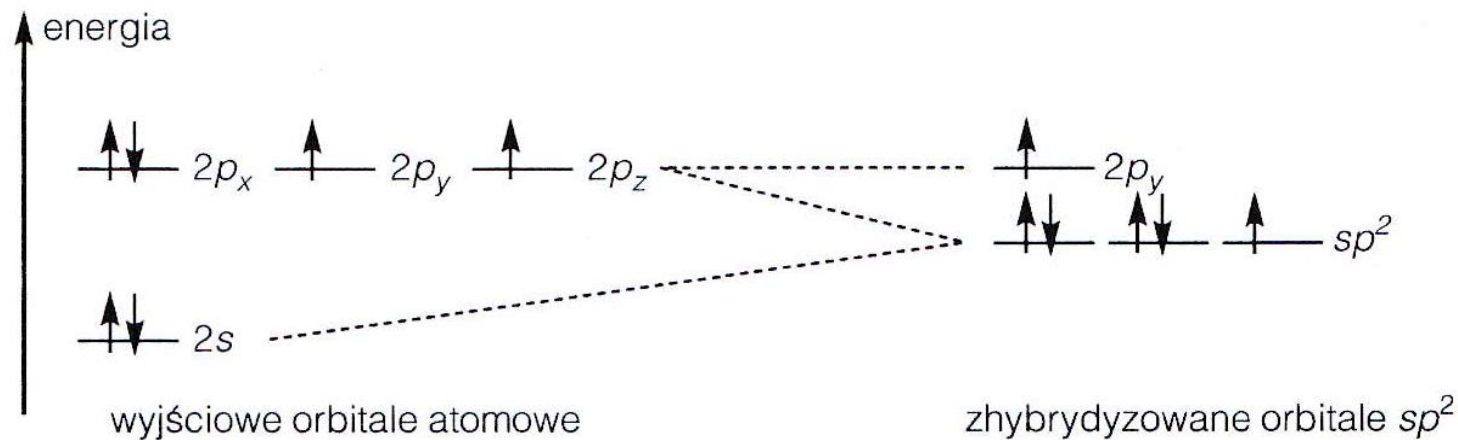

wiązanie π

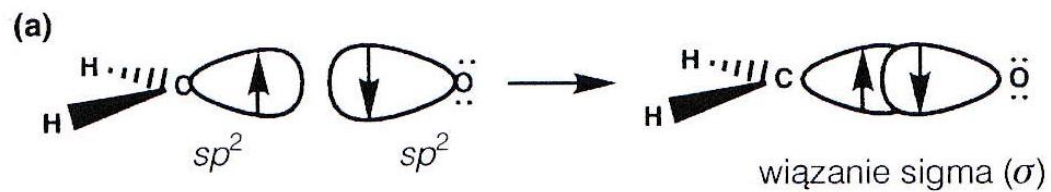

Orbitalowa koncepcja wiązań chemicznych

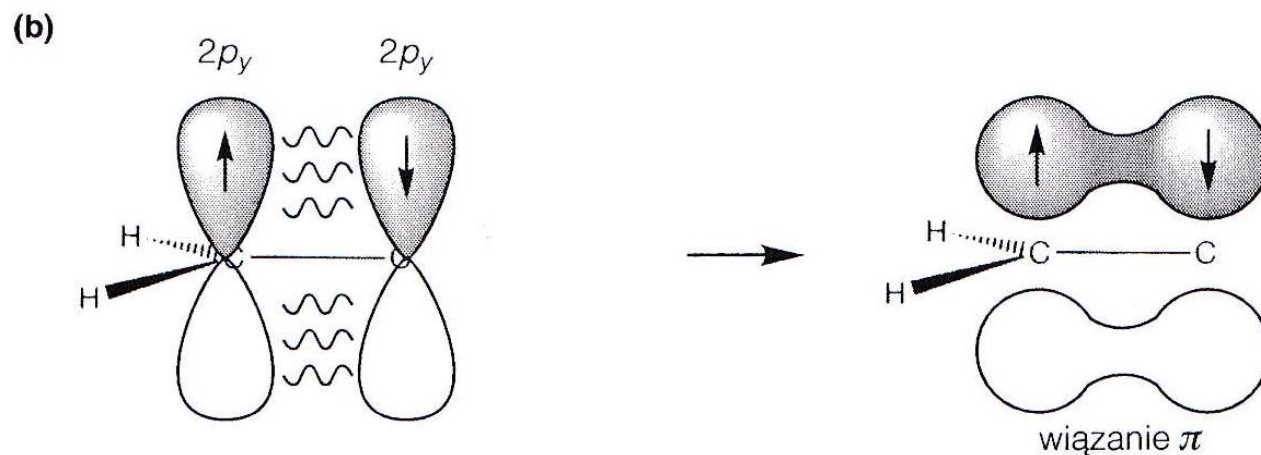
Zhybrydowane orbitale sp^2 w grupie karbonylowej

wiązanie σ

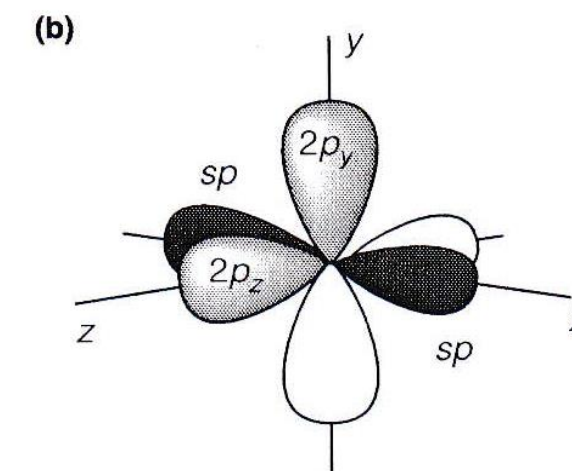
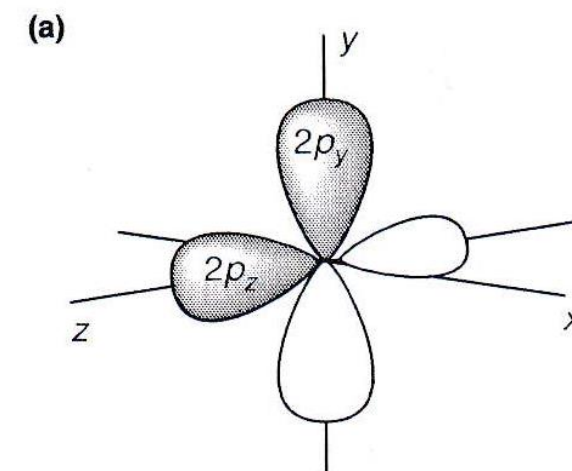
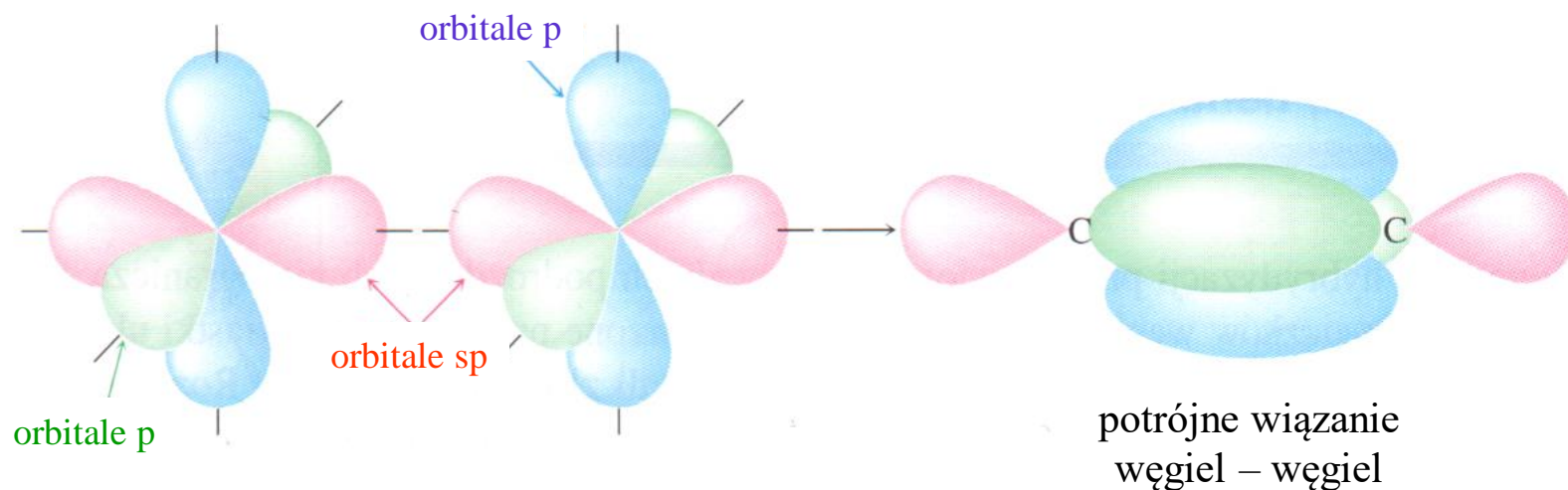
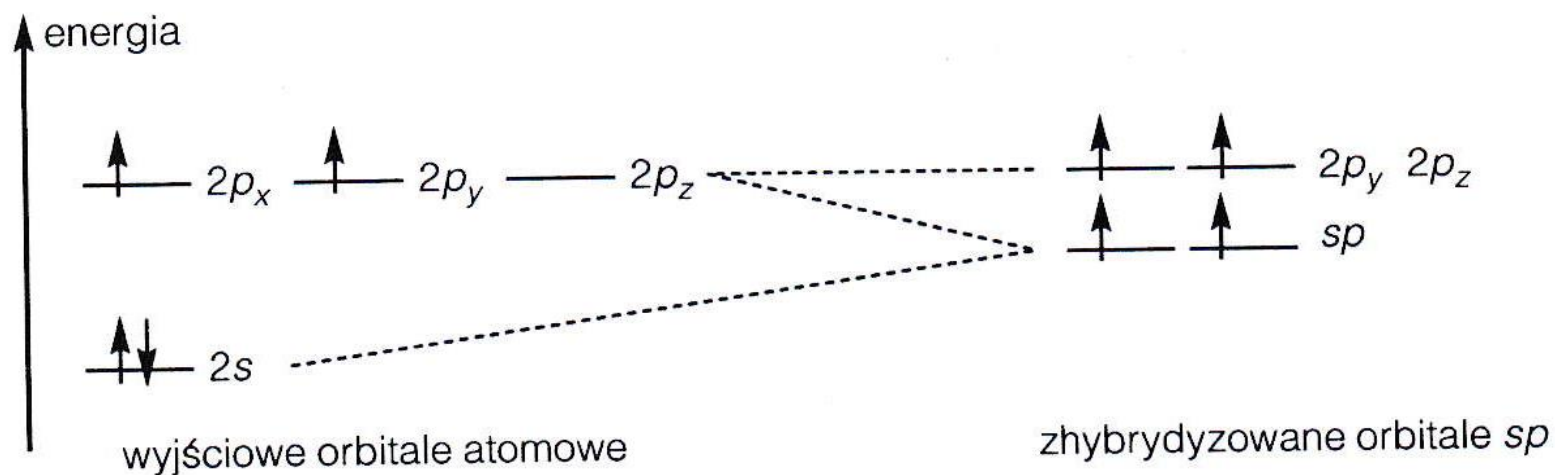

wiązanie π

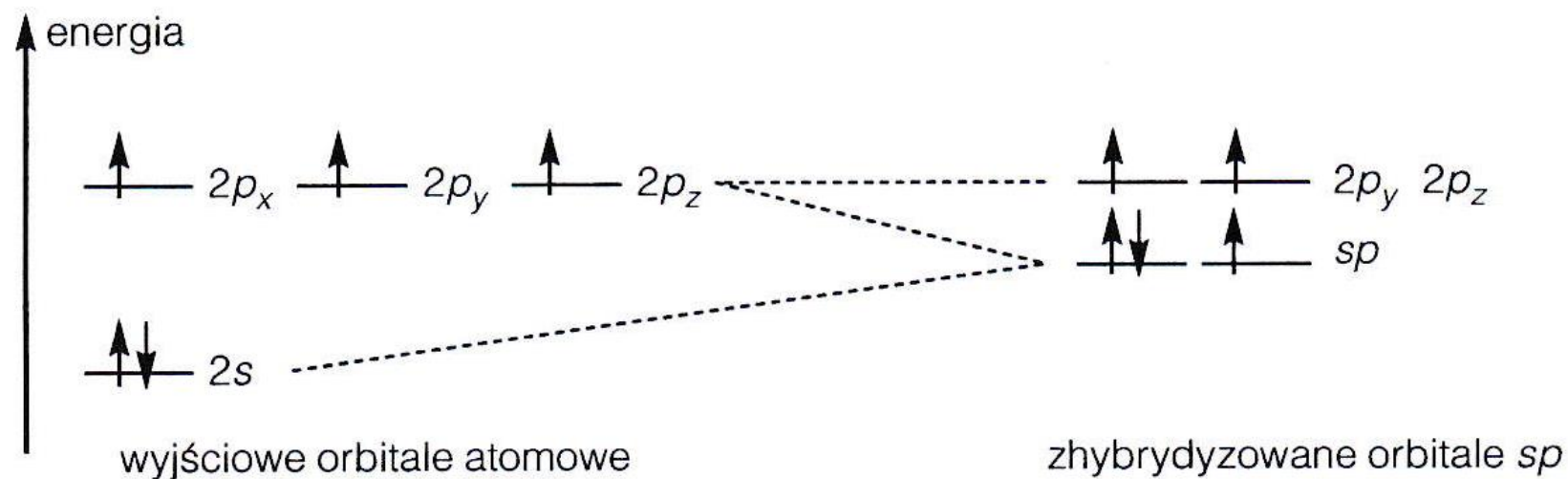
Orbitalowa koncepcja wiązań chemicznych

Zhybrydowane orbitale sp atomu węgla w etynie

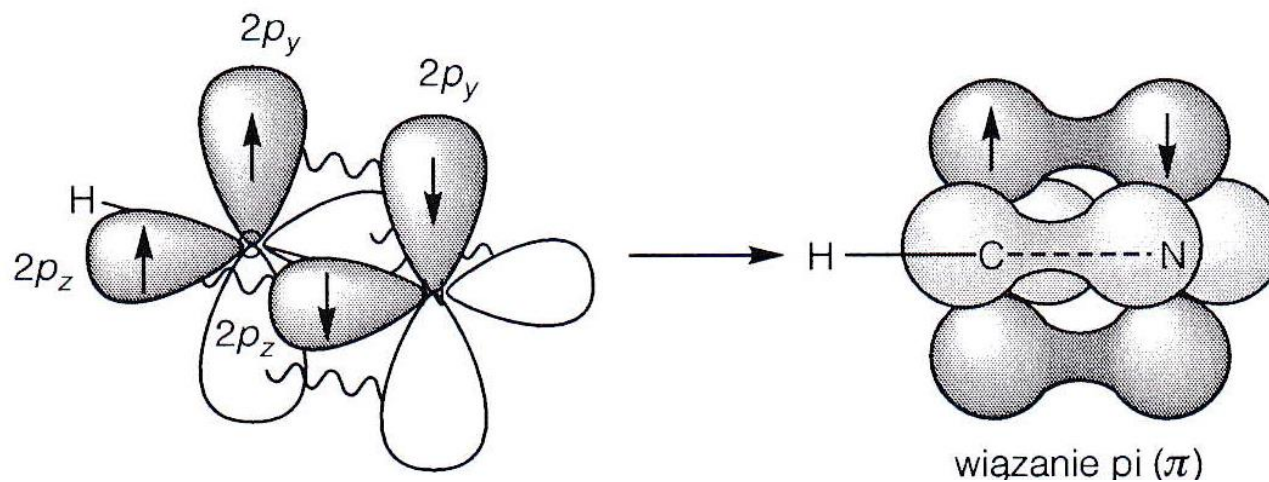

Orbitalowa koncepcja wiązań chemicznych

Zhybrydowane orbitale sp atomu azotu

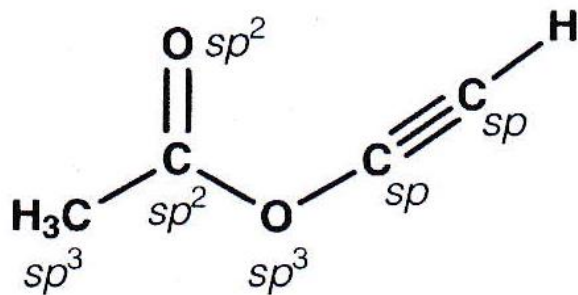
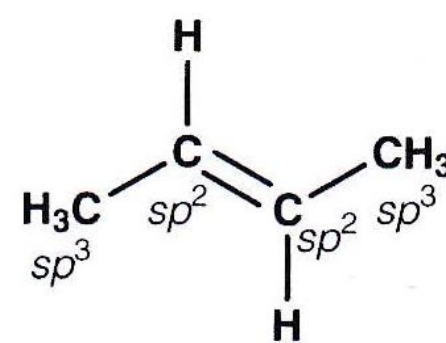
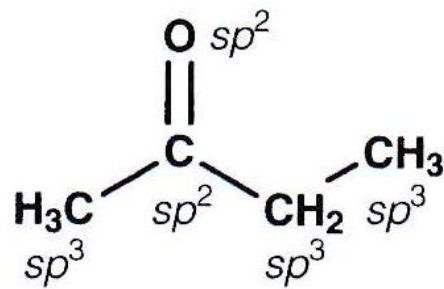
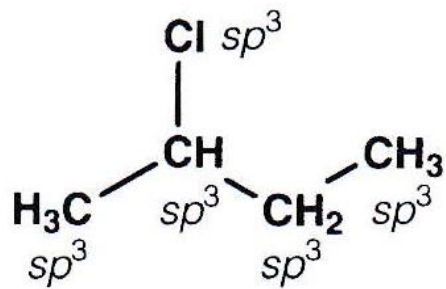
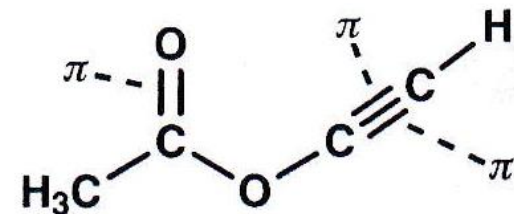
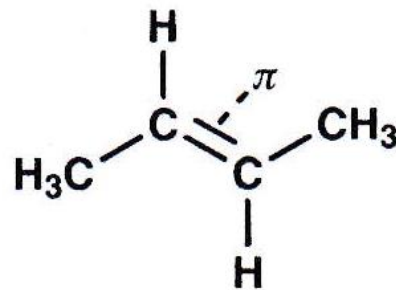
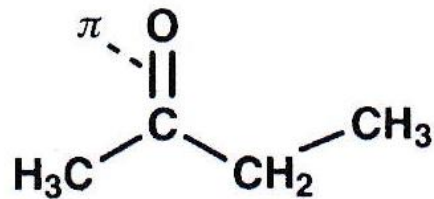
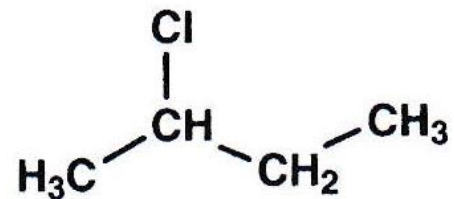

cząsteczka HCN

Hybrydyzacja a wiązania

Podsumowanie/ćwiczenie

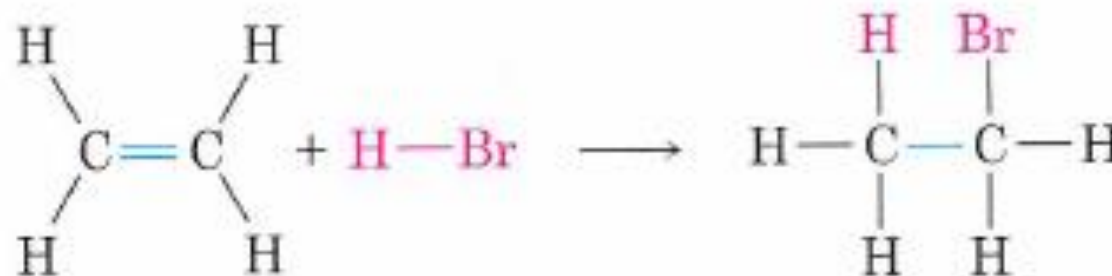

Przegląd reakcji organicznych

Jakiego rodzaju?

W jaki sposób?

Te dwa substraty ...

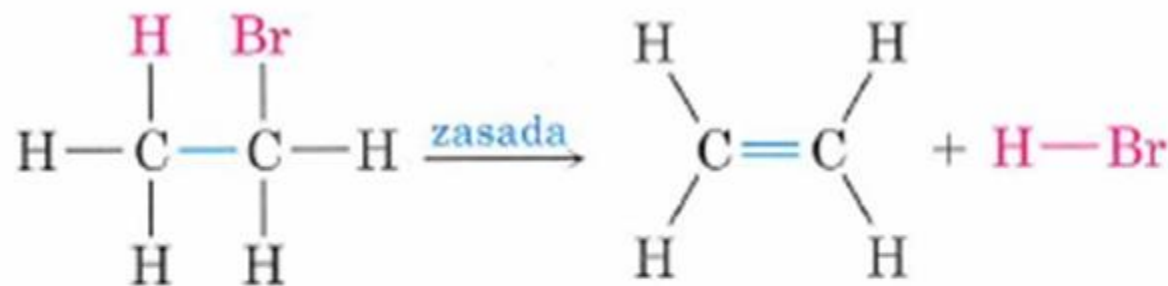
... łączą się,
dając ten jeden
produkt.

Reakcja addycji

etylen
(alken)

bromoetan
(halogenek alkilu)

Ten jeden
substrat ...

... daje te dwa
produkty.

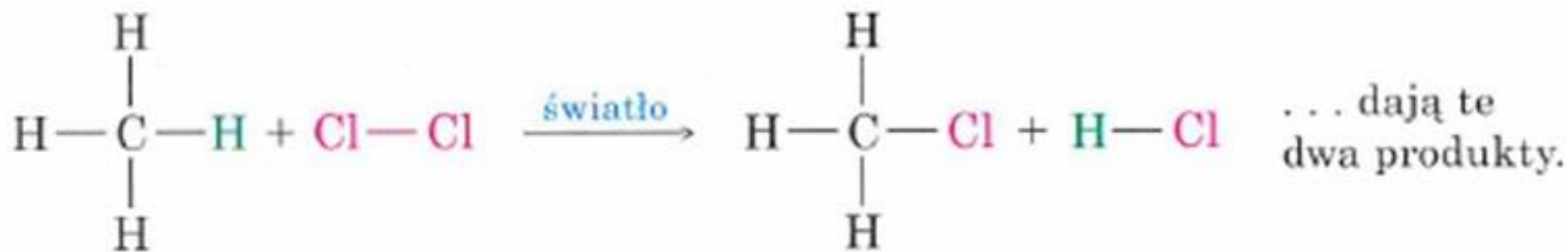
Reakcja eliminacji

bromoetan
(halogenek alkilu)

etylen
(alken)

Przegląd reakcji organicznych

Te dwa substraty ...

... dają te dwa produkty.

Reakcja substytucji

metan
(alkan)

chlorometan
(halogenek alkilu)

Reakcja przegrupowania

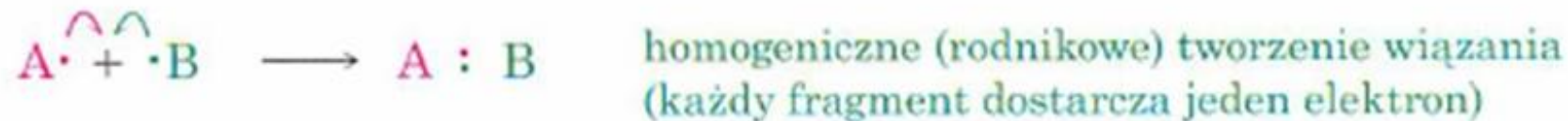

Przegląd reakcji organicznych

Rozerwanie i tworzenie wiązania chemicznego (mechanizm)

Dwa sposoby rozrywania wiązań:

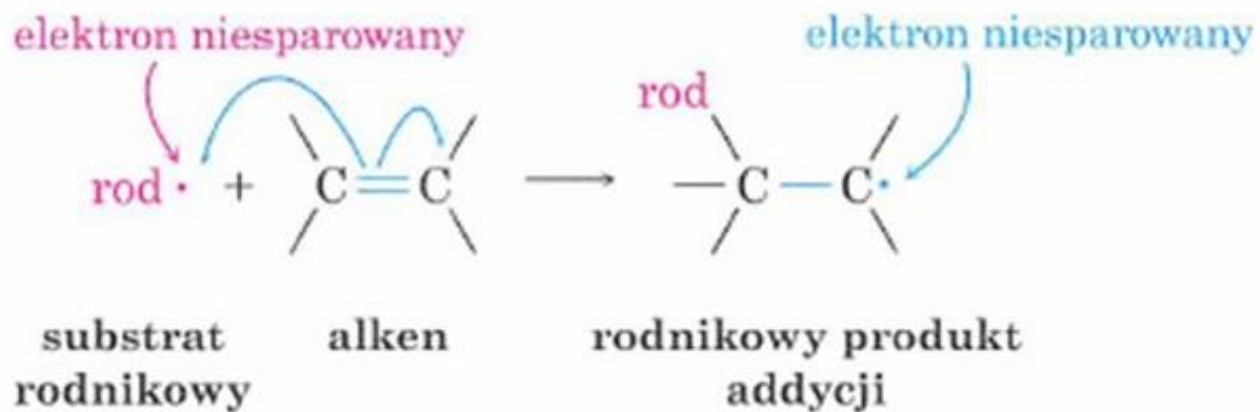
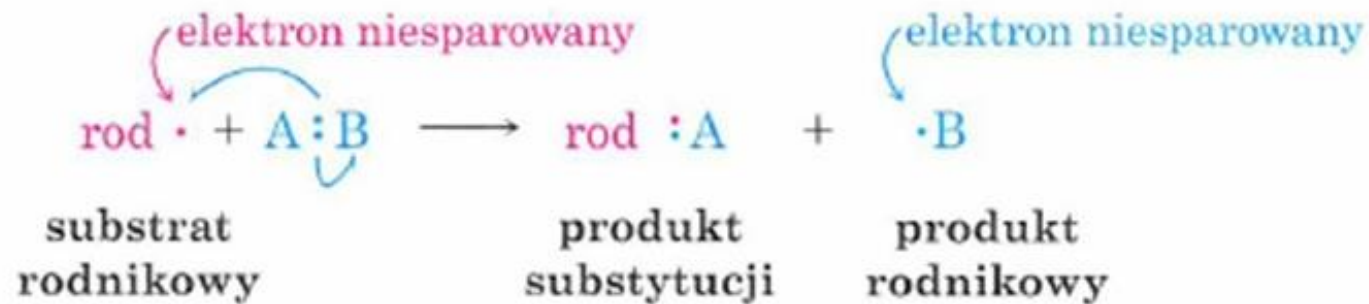
- ✓ sposób symetryczny – homolityczny rozpad
- ✓ sposób niesymetryczny – heterolityczny rozpad

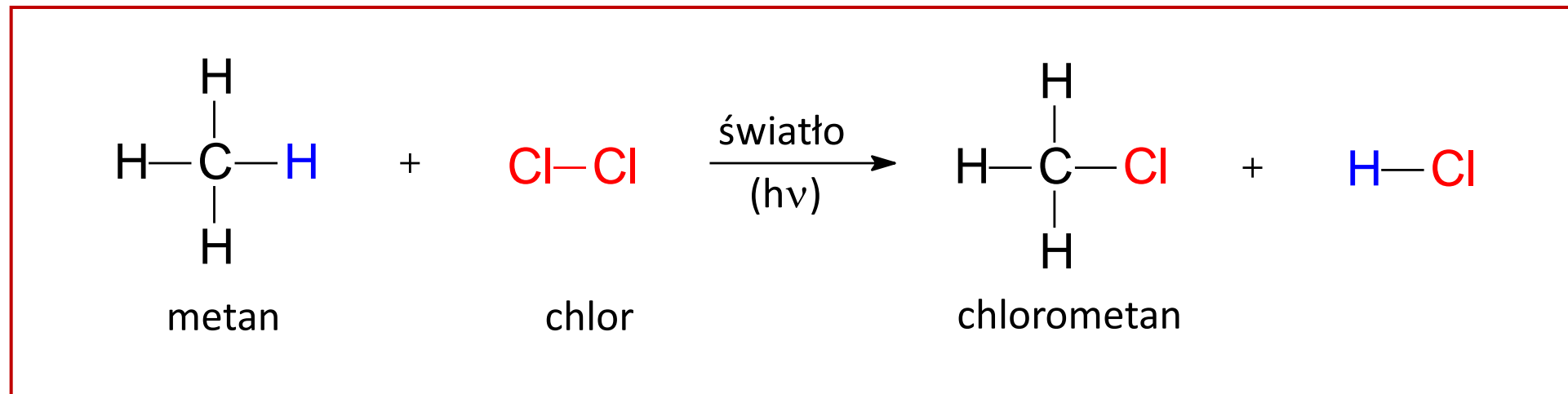

Przegląd reakcji organicznych

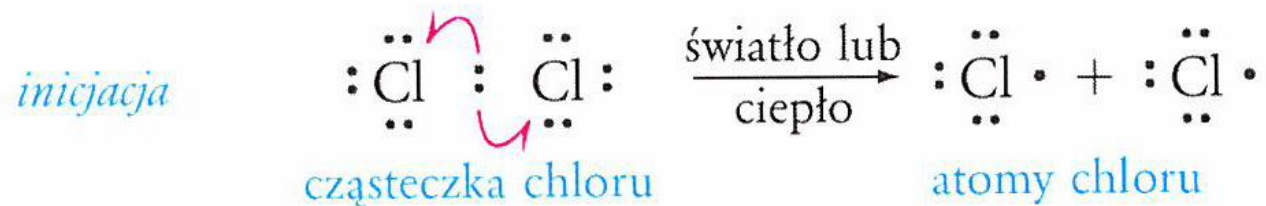
Reakcje wolnorodnikowe

CHLOROWANIE – substytucja wolnorodnikowa

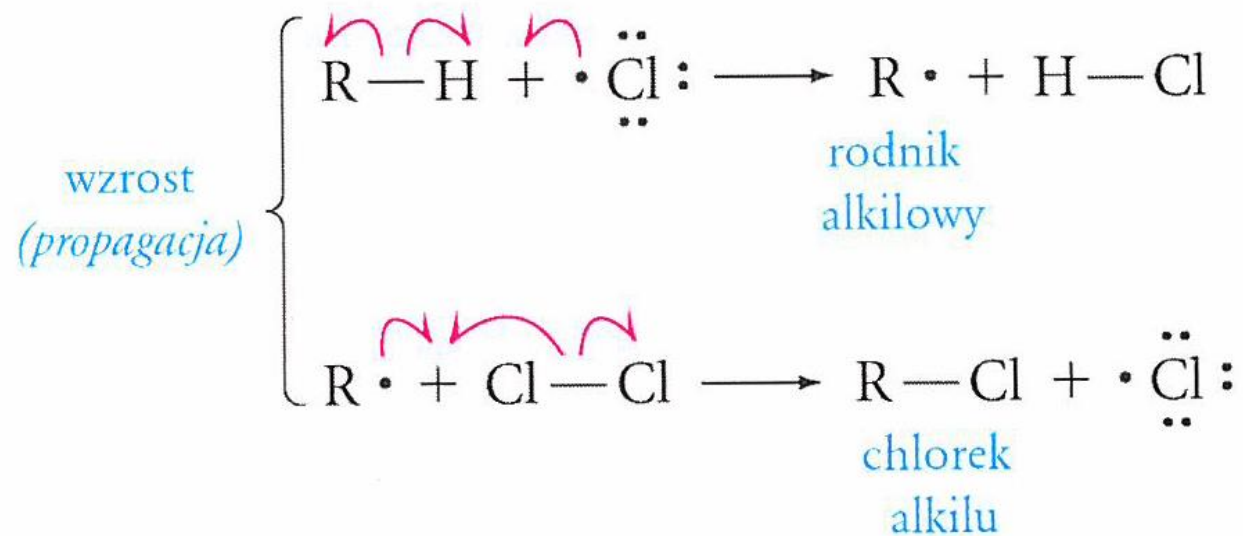

1

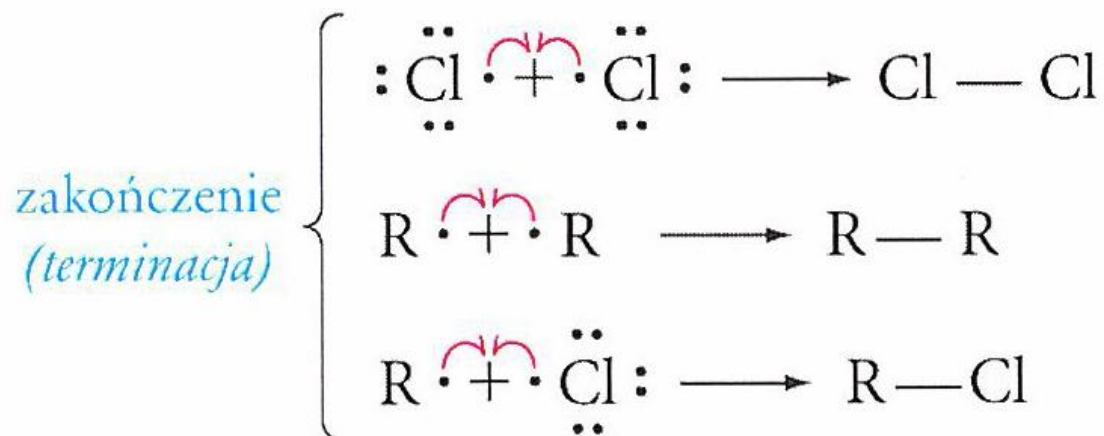

CHLOROWANIE – substytucja wolnorodnikowa

2

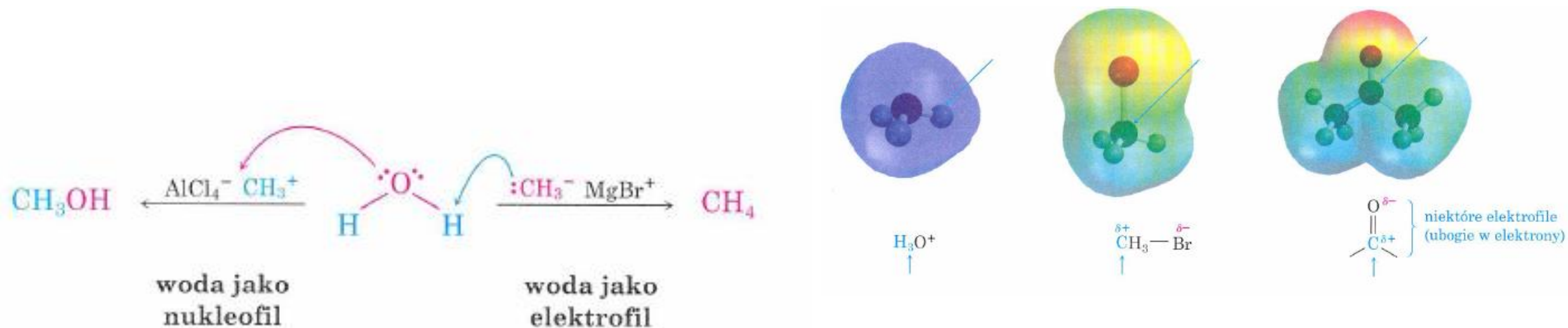
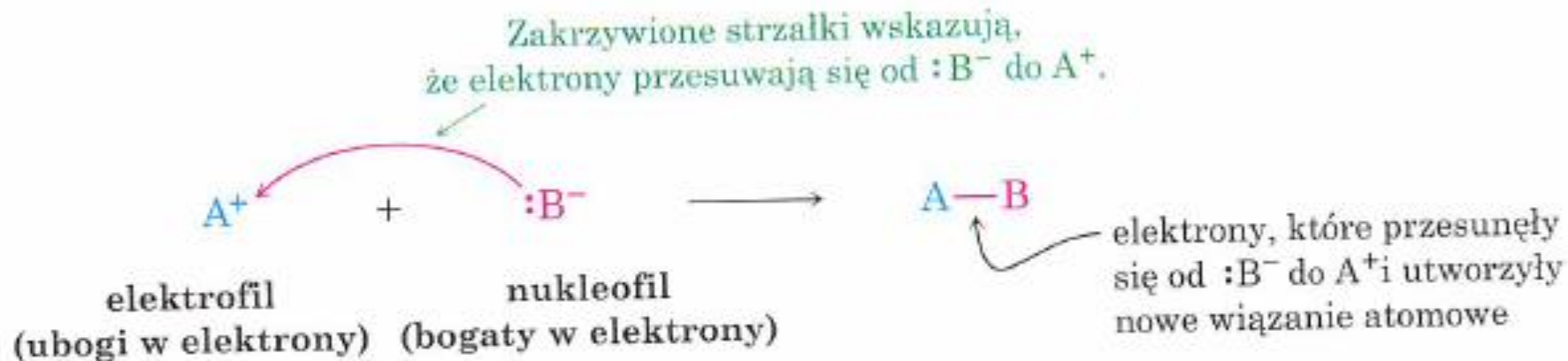

3

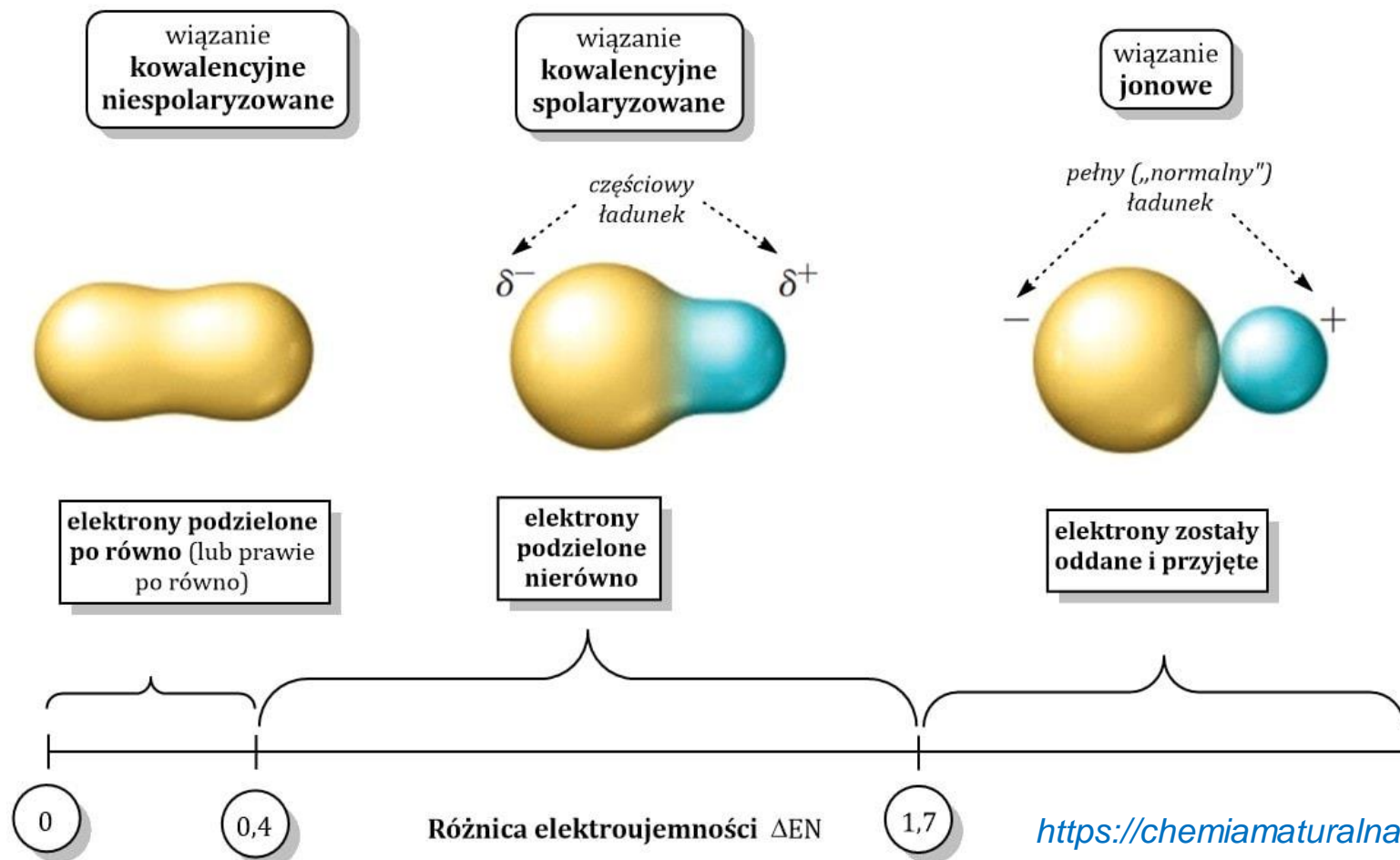
Reakcje polarne - przebieg

Ogólny schemat reakcji polarnej:

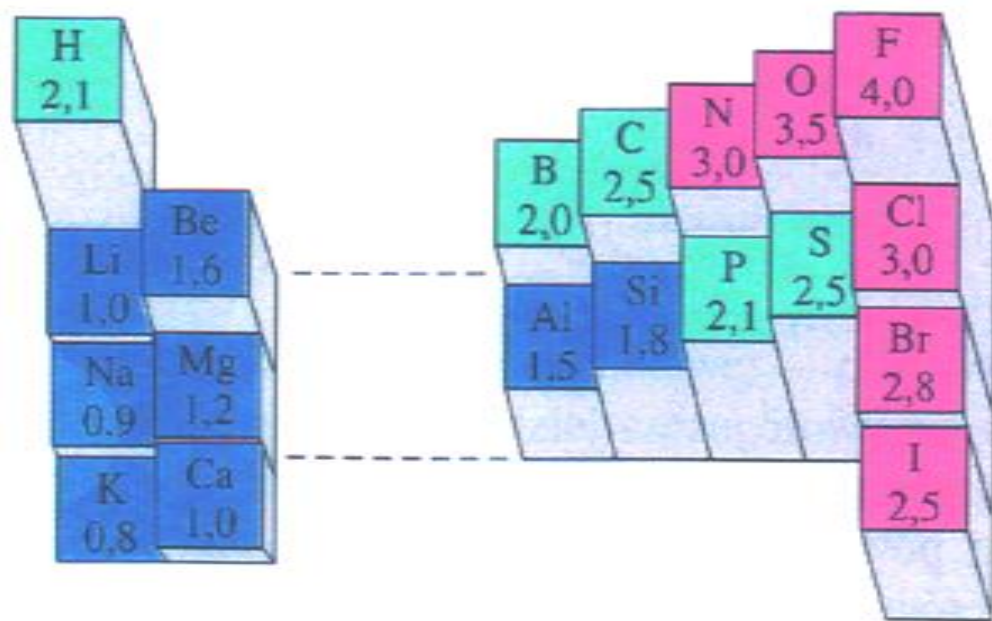
Przegląd reakcji organicznych

1. Zdecydowana większość reakcji organicznych przebiega z udziałem grup funkcyjnych.
2. Na reaktywność grupy funkcyjnej wpływ mają **efekty przestrzenne (steryczne)** i **elektronowe (indukcyjne)**.

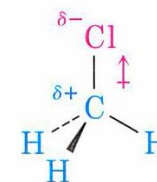
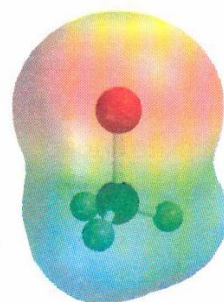

Polarność wiązania

- Polarność wiązania jest spowodowana różnicą elektroujemności.
- Płynne przejście od wiązania atomowego do wiązania jonowego jako wynik niesymetrycznego rozkładu elektronów.
- Grecki symbol δ oznacza cząstkowy ładunek, albo dodatni ($\delta +$), albo ujemny ($\delta -$).
- Polaryzacje wiązania można oznaczać strzałką: wskazuje kierunek polaryzacji – elektrony przemieszczają się w kierunku wskazanym przez strzałkę.

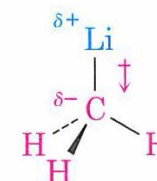
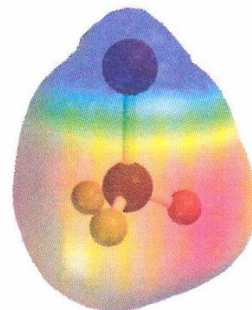
(a)

chlorometan

$$\begin{array}{r} \text{chlor:} \quad \text{EU} = 3,0 \\ \text{węgiel:} \quad \text{EU} = 2,5 \\ \hline \text{różnica} = 0,5 \end{array}$$

(b)

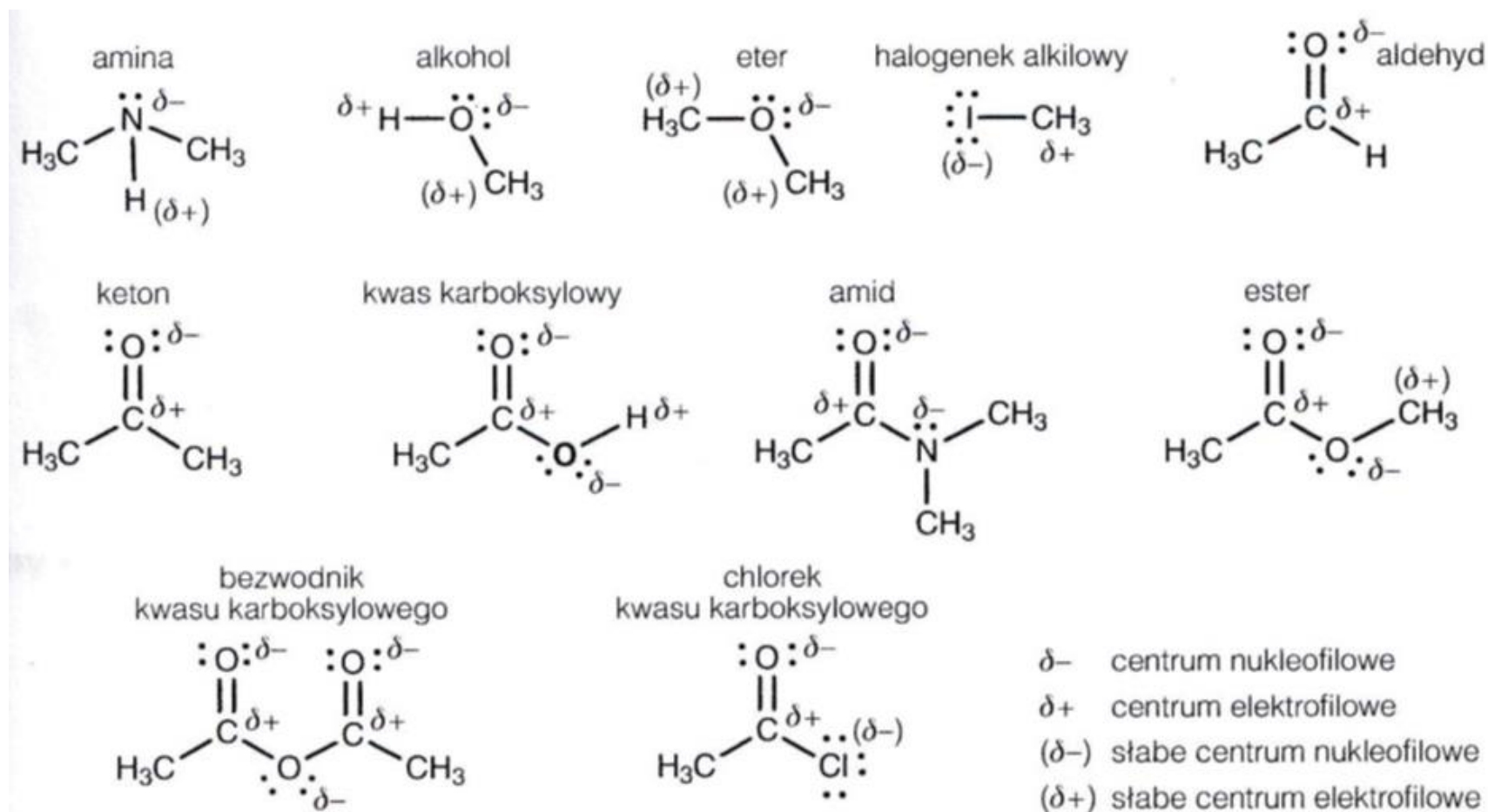

metylolit

$$\begin{array}{r} \text{węgiel:} \quad \text{EU} = 2,5 \\ \text{lit:} \quad \text{EU} = 1,0 \\ \hline \text{różnica} = 1,5 \end{array}$$

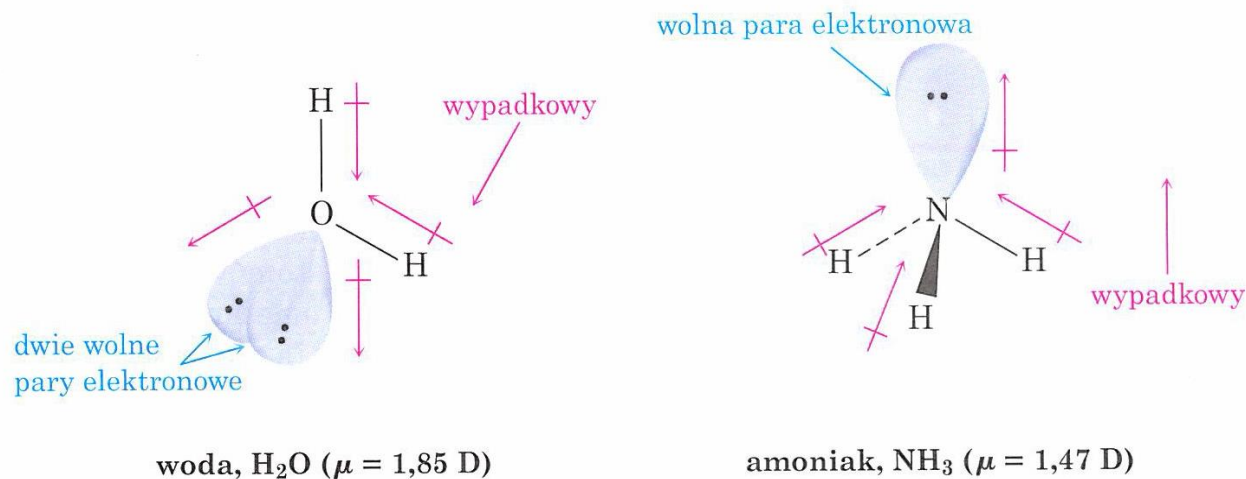
Polarność w grupach funkcyjnych

Efekt indukcyjny – przesunięcie elektronów w wiązaniu w odpowiedzi na elektroujemność sąsiadujących ze sobą atomów

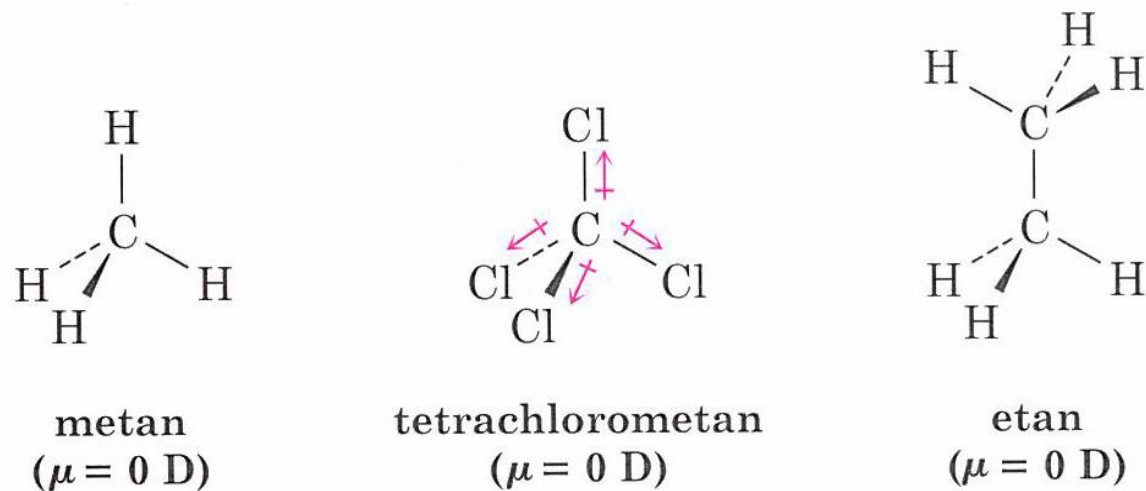

Moment dipolowy

Moment dipolowy – wypadkowa polarność cząsteczki wyrażona ilościowo.

Symetryczna budowa cząsteczek

Przegląd reakcji organicznych

Typ reakcji	Klasa związków organicznych
Addycja elektrofilowa	alkeny i alkiny
Substytucja elektrofilowa	związki aromatyczne
Addycja nukleofilowa	aldehydy i ketony
Substytucja nukleofilowa	pochodne kwasów karboksylowych halogenki alkilowe
Eliminacja	alkohole i halogenki alkilowe
Redukcja	alkeny, alkiny, związki aromatyczne, aldehydy, ketony, nitryle, kwasy karboksylowe i ich pochodne
Utlenienie	alkeny, alkohole, aldehydy
Reakcje kwas–zasada	kwasy karboksylowe, fenole, aminy

Przegląd reakcji organicznych

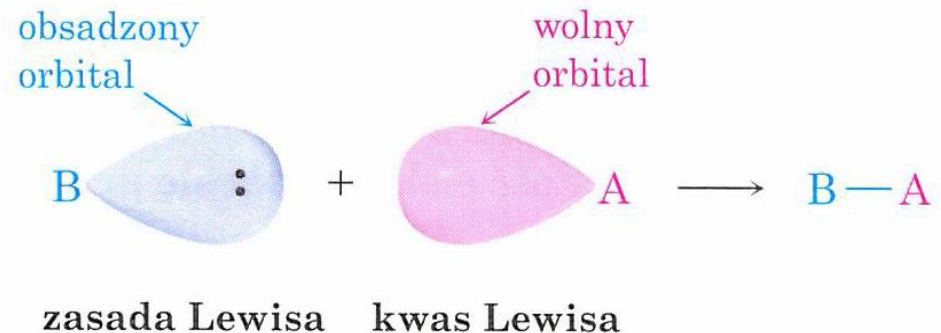
- ✓ **NUKLEOFIL** jest to indywiduum molekularne, które „lubi jądro” (czyli ładunek dodatni).
- ✓ W strukturze nukleofila znajduje się atom bogaty w elektrony, który może tworzyć wiązanie w wyniku dostarczenia pary elektronowej do atomu ubogiego w elektrony.
- ✓ Nukleofile są często, choć nie zawsze naładowane ujemnie.

- ✓ **ELEKTROFIL** jest to indywiduum molekularne, które „lubi elektrony”.
- ✓ Elektrofil zawiera w swej strukturze atom ubogi w elektrony i może tworzyć wiązanie w wyniku przyjęcia (akceptacji) pary elektronów pochodzących od nukleofila.
- ✓ Elektrofile są często, choć nie zawsze naładowane dodatnio.

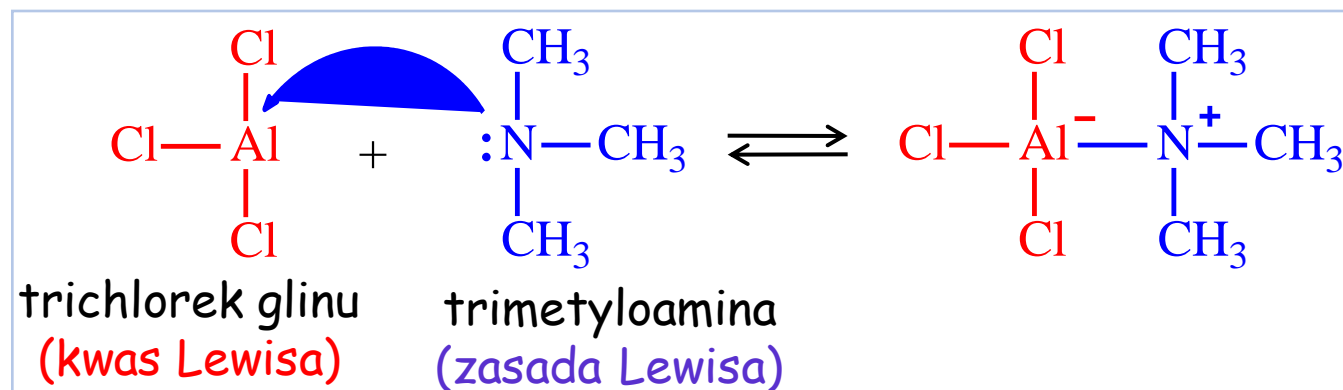
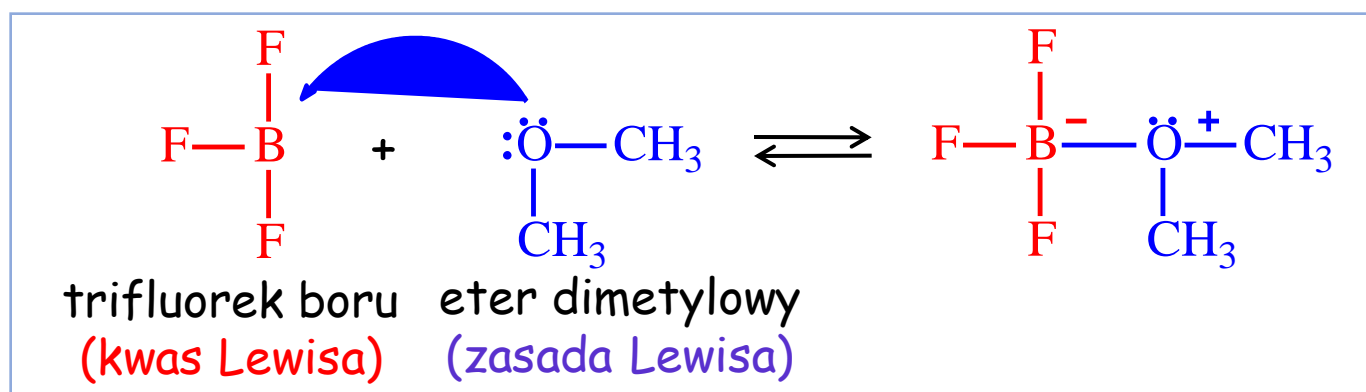
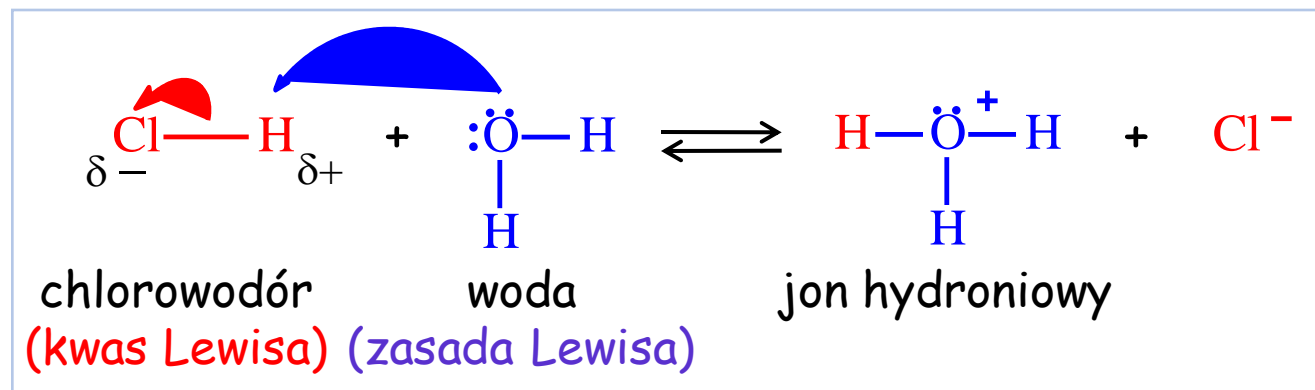
Kwasy/zasady - Definicja Lewisa

- Definicja Lewisa nie ogranicza się do związków, które przyjmują albo oddają elektrony.
- Kwasem Lewisa jest substancja, która jest akceptorem pary elektronowej.
- Zasadą Lewisa jest substancja, która jest donorem pary elektronowej.

Oddana para elektronowa zostaje uwspólniona między kwasem i zasadą w wiązaniu atomowym.

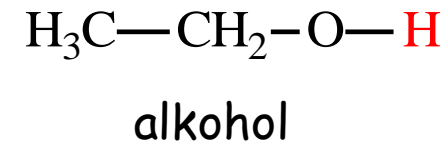
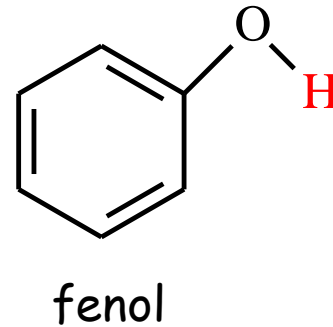
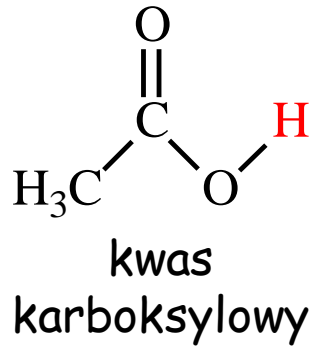
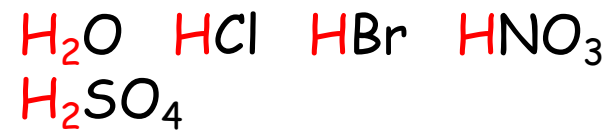
Kwasy/zasady - Definicja Lewisa

Kwasy Lewisa

Różne kwasy Lewisa

różne obojętne donory
protonu

różne kationy

różne związki metali

Zasady Lewisa

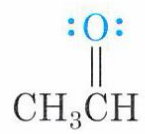
Wybrane
zasady
Lewisa

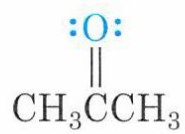
alkohol

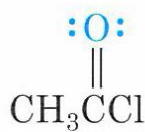
eter

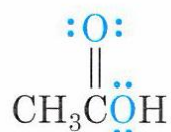
aldehyd

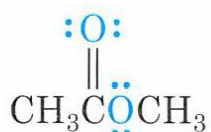
keton

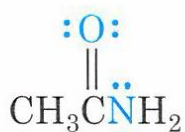
chlorek
kwasowy

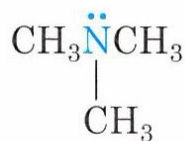
kwas
karboksylowy

ester

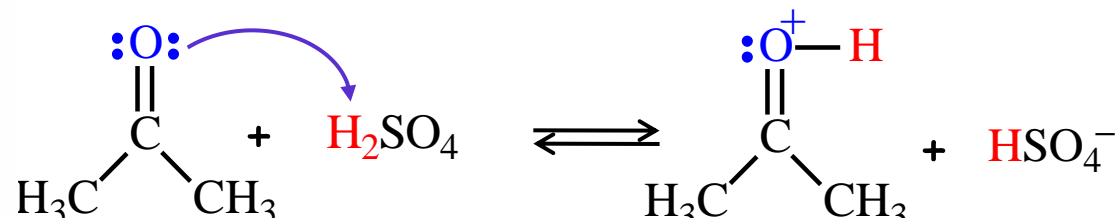
amid

amina

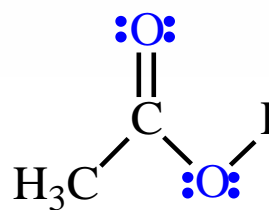

sulfid

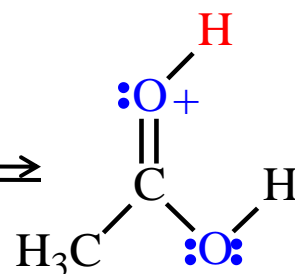
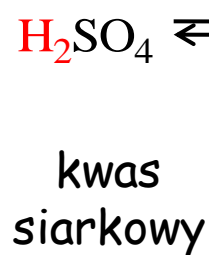

aceton
(zasada)

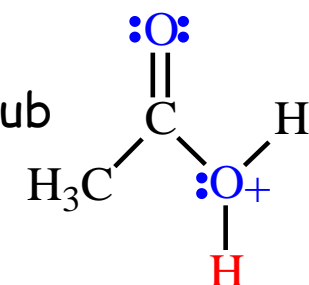
kwas
siarkowy

kwas
octowy
(zasada)

lub

protonowany kwas
octowy

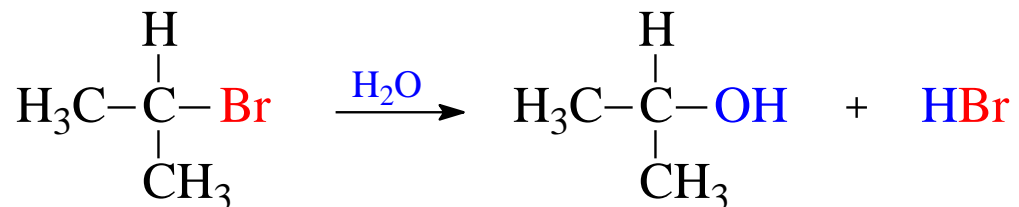
Kwasy/zasady - Definicja Lewisa

Względna moc niektórych powszechnie stosowanych kwasów i ich sprzężonych zasad

	Kwas	Nazwa	pKa	Sprzężona zasada	Nazwa	
Słabszy kwas	$\text{CH}_3\text{CH}_2\text{OH}$	etanol	16,00	$\text{CH}_3\text{CH}_2\text{O}^-$	jon etanolanowy	Silniejsza zasada
	H_2O	woda	15,74	HO^-	jon hydroksylowy	
	HCN	kwas cyjanowodorowy	9,31	CN^-	jon cyjankowy	
	CH_3COOH	kwas octowy	4,76	CH_3COO^-	jon octanowy	
	HF	kwas fluorowodorowy	3,45	F^-	jon fluorkowy	
Silniejszy kwas	HNO_3	kwas azotowy	-1,3	NO_3^-	jon azotanowy	Słabsza zasada
	HCl	kwas chlorowodorowy	-7,0	Cl^-	jon chlorkowy	

Substytucja nukleofilowa jednocząsteczkowa

S_N1 – mechanizm reakcji

Spontaniczna dysocjacja bromku alkilowego jest powolnym etapem, który określa szybkość reakcji. W procesie tym powstaje produkt pośredni – karbokation, oraz anion bromkowy.

Pośredni karbokation reaguje z wodą pełniącą funkcję nukleofila, w szybkim etapie reakcji. Prowadzi to do następnego produktu pośredniego – protonowanego alkoholu.

Utrata protonu z pośredniego protonowanego alkoholu prowadzi następnie do obojętnego alkoholu – ostatecznego produktu.

